

3. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=
4. Південно-Східна Україна: зі стародавності у XXI сторіччя. III Всеукраїнська відкрита історико-краєзнавча конференції учнівської молоді. Матеріали і тези доповідей. 24–26 листопада 2007. Донецьк: Донецький обласний центр туризму та краєзнавства учнівської молоді, 2007. 259 с.
5. Зі стародавності у XXI століття: збірка матеріалів відкритої обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді. Святогірськ 04 червня 2015 р. Краматорськ: Донецький ОЦТК, 2015. 122 с.
6. Південно-Східна Україна: зі стародавності у XXI століття: збірка матеріалів IX Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції учнівської молоді. Краматорськ: ОЦТК, 2016. 444 с.

КРАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Докашенко В. М., Докашенко Г. П.

The authors analyze the experience of History Department Chair in Horlivka Institute for Foreign Languages in the field of local lore history development (educational courses) and scientific studies (conferences, expeditions, etc.). It is proved the thesis about the topicality of modern local lore researches and the need to unite the efforts of specialists in different branches.

Key words: *historical regional studies, educational courses, scientific researches, higher education applicants, expeditions.*

Сучасний етап суспільного розвитку логічно активізував увагу до краєзнавчих проблем і питань, а також сприяв підвищенню вимог до краєзнавчих досліджень. Можливо, на перший погляд, коли глобалізаційні процеси стали ознакою сьогодення, то і заняття регіоналістикою виглядає дещо «мілким» та «містечковим». Логіка цього процесу полягає саме в тому, щоб в глобалізаційному океані не втратити своїх регіональних островів, тобто через глобалізацію сприймати й оцінювати регіональні проблеми, надбання та будувати стратегію розвитку.

Для нашої країни регіоналістика набуває ще додаткової значущості, оскільки часто наявність регіональних особливостей починають використовувати політики, які теоретично активно проголошують, що «Схід та Захід – разом!», але чим більше вони це підкреслюють, тим активніше, фактично, проводиться думка про наявність глибоких, може навіть неподоланих, відмінностей між цими частинами, країнами. На думку авторів, це класична спроба політичної інструменталізації історії, від чого фахівцям потрібно відмежуватися. Покоління сьогоденніших школярів стануть основною рушійною силою в побудові означеної вище стратегії розвитку, а тому суспільство накладає додаткове навантаження на

педагогів та педагогічні навчальні заклади. У Концепції розвитку педагогічної освіти, прийнятої в липні 2018 р., однозначно визначено, що «професії педагогічних працівників у закладах освіти необхідно визнати регульованими на законодавчому рівні, виходячи з поєднання високої суспільної значущості й відповідальності та особливостей постійної зайнятості переважно в публічному секторі» [11].

Виважена й об'єктивна позиція педагога, зокрема вчителя історії, може стати, й повинна стати, запорукою виваженого та стабільного розвитку країни в майбутньому. Своє завдання автори вбачають в аналізі досвіду кафедри вітчизняної та зарубіжної історії Горлівського інституту іноземних мов, одного із 19 переміщених навчальних закладів. В умовах збройного конфлікту інститут восени 2014 р. перемістився до м. Бахмута, де й перебуває дотепер. Він став своєрідним форпостом України, знаходячись на відстані 30 км від лінії розмежування. Кафедра здійснює підготовку здобувачів першого (бакалаврського), другого (магістерського) і третього (доктор філософії) рівня вищої освіти кваліфікації – вчитель / викладач історії – за двома освітніми програмами – історія, англійська мова і література та історія, психологія.

Події того бурхливого року та подальших років, поява та широке обговорення публікацій типу «Ви самі винні», «Ви самі цього хотіли» поставили завдання нагального зміщення акцентів у викладанні дисциплін краєзнавчого спрямування. Необхідність цих змін диктувалася також наявністю серед наших здобувачів мешканців тимчасово невідконтрольних Україні територій, які вступили до інституту через освітній центр «Донбас – Україна». Кількість таких вступників доволі висока, наприклад, за даними вступної кампанії 2019 р., вони склали більше половини всіх першокурсників інституту. На наш погляд, зміщення повинно було відбуватися від акцентування особливостей нашого регіону, певної виключності його до «вписування» в загальноукраїнський та цивілізаційний контекст вітчизняної, а також всесвітньої історії, на визначенні тих спільних рис, які притаманні мешканцям усіх регіонів країни, загальноментальним якостям, як-то: прагнення до вищого рівня життя, створення здоров'язбережувального простору, бажання продовження свого роду тощо, тобто тих характеристик, що здатні об'єднати територію і людей, яких геополітично роз'єднували протягом століть.

Теоретико-методологічним підґрунтям стали наукові, навчальні та методичні матеріали, розроблені фахівцями відділу історичної регіоналістики Інституту історії України НАНУ. Створений у 2006 р. відділ став центром системного вивчення проблем регіональної та локальної історії, історичної урбаністики та мікроісторії [1; 3; 5; 6; 13; 14]. З 2007 р. видається збірник наукових статей «Регіональна історія України», який є координуючим та консолідуючим органом для об'єднання зусиль дослідників України та сусідніх країн [12]. Засновником і керівником відділу є Я. В. Верменич, яка стала також і автором навчального по-

сібника «Історична регіоналістика». Цей посібник залишається і на сьогодні найбільш авторитетним виданням відповідного профілю для вищої школи [4].

Краєзнавчі студії в інституті умовно поділено на аудиторні та позааудиторні форми. До аудиторних зараховуємо навчальні курси, яких у нас чотири – нормативний курс «Історична регіоналістика» на бакалаврському рівні, одним із модулів якого стала історія рідного краю, два варіативні курси «Донбас у контексті історичної регіоналістики» та «Історико-культурні пам'ятки української провінції як засіб етноідентифікації» на магістерському рівні, варіативний курс «Україна в геополітичному конфлікті початку ХХІ ст.» в навчальному плані підготовки доктора філософії. Мета цих курсів – визначити роль та місце нашого регіону в загальноукраїнському історичному контексті. Автори статті підготували і видали навчальний посібник для самостійної роботи «Донеччина: люди, духовність, природа», який у 2012 р. отримав гриф МОНУ для використання в навчальному процесі підготовки вчителів історії [9]. Наразі готується до друку його друге видання, змінене та доповнене, в якому надано історичні портрети героїв вже новітньої доби – Володимира Рибак, Дмитра Чернявського, Степана Чубенка. Вони загинули у 2014 р. за український Донбас.

Своєрідним містком від аудиторних форм до позааудиторних, на наш погляд, є наукова робота. Переміщення до м. Бахмута для колективу кафедри стало певним викликом щодо нашої спроможності організувати власну наукову роботу і активно залучити до неї здобувачів. Відповіддю на цей виклик став початок у 2016 р. роботи над новою кафедральною темою наукового дослідження «Історико-культурні пам'ятки української провінції: пошуковий та дослідницький аспекти», метою якого визначили здійснення опису пам'яток другої охоронної категорії, а також виявлення і дослідження пам'яток, що не увійшли до «Державного реєстру нерухомих пам'яток України» на основі комплексного аналізу здобутків історіографії, вивчення архівних матеріалів, періодичних видань та результатів роботи пошуково-дослідницьких експедицій з подальшим виробленням рекомендацій для їхнього можливого подальшого включення. Перші такі експедиції було проведено ще в 2006 р. практично на волонтерських засадах. Минулого року кафедра відзвітувала про завершення теми [10, с. 8–13]. Станом на 01.01.2020 р. створено реєстр історико-культурних пам'яток всіх областей країни, а також Автономної Республіки Крим. Описова частина реєстру, а це пам'ятки історії, пам'ятки монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, історичного ландшафту, дали змогу виділити спільне, окреме і одиничне історико-культурної традиції різних регіонів у загальноісторичному та культурному контекстах України. У планах кафедри – відкриття фотовиставок «Україна давня», «Україна чарівна» та підготовка навчального посібника за результатами виконання теми.

Одним із вагомих результатів кафедральної роботи стало проведення спільно з Бахмутським краєзнавчим музеєм три роки поспіль 2017–2018–2019 рр. науково-практичних конференцій «Бахмутська старовина: краєзнавчі дослідження». Свідченням зростання її значення можуть бути всього кілька цифр:

2017 р. – конференція має статус регіональної, на ній представлено 30 доповідей, автори яких географічно охопили міста Київ, Бахмут, Часів Яр [2];

2018 р. – конференція має статус Всеукраїнської, її співorganizаторами виступили Інститут історії України Національної Академії наук та Національна спілка краєзнавців України, Донецький національний університет імені Василя Стуса, у конференції взяли участь понад 80 учасників із багатьох населених пунктів України: Бахмута, Вінниці, Києва, Кривого Рогу, Маріуполя, Харкова, Дніпра, Слов'янська, Чигирина, Часового Яру [7];

2019 р. – конференція має статус Всеукраїнської з міжнародною участю, у ній узяли участь представники зарубіжної наукової спільноти (приєдналися колеги з Білорусі та Киргизстану). Високо оцінив значення цього наукового форуму знаний фахівець з історії Донбасу, американський дослідник японського походження Гіроакі Куромія. Під час пленарного засідання присутнім було представлено відео з його привітанням та міркуваннями щодо значення історії Донецького регіону для сучасної української гуманітаристики. Також пан Гіроакі підкреслив наукову вагу збірок матеріалів конференцій «Бахмутська старовина» [8].

Зазначені заходи проходять за активною участю здобувачів вищої освіти, які набувають досвіду історичного дослідження, публічного виступу, участі в обговореннях тощо. Краєзнавча проблематика представлена також у тематиці курсових та випускних кваліфікаційних робіт. Наразі працюємо над розробкою екскурсійних маршрутів, зокрема й для організації індустриального туризму.

Перспективними видаються такі напрями подальшої роботи кафедри:

- розробка нових варіативних курсів краєзнавчого спрямування для створення цілісної історичної картини розвитку регіону в контексті загальнонаціональної історії;

- залучення здобувачів усіх рівнів до розробки наукових тем з історії та сучасності регіону;

- створення міждисциплінарних наукових колективів для комплексного дослідження історії, культури, екології Донеччини;

- поглиблення співробітництва різних інституцій – навчальних, наукових, просвітницьких – для популяризації краєзнавчих розвідок;

- об'єднання зусиль науковців, аматорів, громадськості щодо підвищення привабливості та позитивного іміджу регіону в країні та за її межами.

Джерела та література

1. Бабюх В. А. Методика літочислення міст: світовий досвід / НАН України; Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2009. 82 с.
2. Бахмутська старовина: краєзнавчі дослідження – 2017: збірник наукових праць. Вип. I. Слов'янськ, 2017. 145 с.
3. Верменич Я. В. Феном пограниччя: Крим і Донбас в долі України / відп. ред. В. А. Смолій; НАН України; Інститут історії України, Відділ історичної регіоналістики. Київ: Інститут історії України, 2018. 369 с
4. Верменич Я. В. Історична регіоналістика: навч. посіб. / відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2014. 412 с.
5. Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій України: еволюція, сучасний стан, проблеми реформування / НАН України; Інститут історії України. У 2-х ч. Київ: Інститут історії України, 2009.
6. Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення / НАН України; Інститут історії України; Сектор теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики. Київ: Інститут історії України, 2011. 306 с.
7. Грані історії: зб. наук. праць. Спеціальний випуск – матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бахмутська старовина: краєзнавчі дослідження – 2018». Слов'янськ, 2019. Вип. 1 (9). 335 с.
8. Грані історії: зб. наук. праць. Спеціальний випуск – матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бахмутська старовина: краєзнавчі дослідження – 2019». Слов'янськ, 2019. Вип. 2 (10). 197 с.
9. Докашенко В. М., Докашенко Г. П. Донеччина: люди, духовність, природа: навч. посіб. з курсу «Історія рідного краю». Горлівка: ГПМ ДДПУ, 2012. 206 с.
10. Докашенко В. М., Докашенко Г. П. До результатів виконання проекту «Історико-культурні пам'ятки української провінції: пошуковий та дослідницький аспекти». *Грані історії: зб. наук. праць. Спеціальний випуск – матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бахмутська старовина: краєзнавчі дослідження – 2019»*. Слов'янськ, 2019. Вип. 2 (10).
11. Концепція розвитку педагогічної освіти. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р., № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/pr/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogich-noyi-osviti>
12. Регіональна історія України. Збірник наукових праць / гол. ред. В. Смолій, відп. ред. Я. Верменич. Періодичність виходу – 1 раз на рік.
13. Сосса Р. І. Історія картографування території України: підручник для студ. ВНЗ. Київ: Либідь, 2007. 334 с.
14. Сосса Р. І. Політико-адміністративні й адміністративні карти України (1918–2008 рр.): бібліографічний покажчик. Київ: Інститут історії НАН України, 2009. 106 с.